

ČESKÁ KINANTROPOLOGICKÁ SPOLEČNOST

Snahy o vytvoření samostatného vědního oboru celostně a přitom specificky studujícího pohybovou činnost lze najít již ve starověkém Řecku. Termín gymnastika převzal a ve smyslu blízkém označení vědního oboru zřejmě poprvé použil r. 1569 Hieronymus Mercurialis ve slavném díle De Arte Gymnastica Libri Sex. První pokus o specifický název a vymezení obsahu takové vědy pochází z 19. stol. od Belgičana Dallyho, jehož termín cinésiologie (kinesiologie), označující údajnou modifikaci gymnastického systému, přinesl do USA švédský baron Nils Posse.

Příbuznost termínů kinesiologie a gymnastika je nejen historicky dána, ale má i zajímavou návaznost na vznik vědního oboru v Česku. V prvních úvahách o osamostatnění nového oboru v 60. letech 20. stol. se počítalo s názvem „gymnikologie“. Další vývoj v USA pak soustavně navazoval na koncepci kinesiologie ve vztahu k lidskému pohybu a tělesným cvičením, tj. nikoliv k úzce vymezenému terapeutickému pojetí.

Okolnost, že v Evropě původní termín *cinésiologie/kinesiologie* převzal medicínský a ortopedický orientovaný obor, dodnes způsobuje terminologické

schizma. Již v r. 1990 American Academy of Physical Education navrhla univerzitním a výzkumným institucím v USA, aby své názvy přehodnotily a odlišily vědecký obor od vyučovacího předmětu. Jako vhodný název byl doporučen termín „*kinesiology*“ se čtyřmi hlavními směry: energetické aspekty a výkonnost v pohybových činnostech; řízení pohybu, koordinace, pohybové dovednosti; formy a metody rozvoje a zdokonalování; sociální souvislosti a realizace ve společenské praxi. Je patrné, jak tento obsah pojmu dobře odpovídá českému pojetí v současnosti konstituovaného oboru *kinantropologie*.

Jak již bylo řečeno, v Československu se začal utvářet samostatný vědní obor celostně studující pohybovou činnost člověka v první polovině 60. let minulého století v návaznosti na obnovení udělování akademických titulů „doktor“ (na FTVS UK PhDr. se zkouškou a obhajobou rigorózní práce). Současně se zavedl celostátně řízený systém vědecké výchovy, vědecké aspirantury, vedoucí k vědeckému titulu kandidát věd, CSc. V oboru tělesné výchovy byla ovšem obhajovacím oborem *pedagogika*, již musela být přírodovědně orientovaná tematika výzkumů podřízena.

Na Univerzitě Karlově vstoupila do tohoto vývoje iniciativa oddělit od nomenklatury pedagogiky svébytný obor zkoumající pohyb. Díky iniciativě doc. Stanislava Čelíkovského, který se později stal na Univerzitě Karlově nejprve mimořádným, později řádným profesorem nového oboru a byl také na FTVS UK a v českých zemích prvním doktorem věd, byla v roce 1967 na FTVS

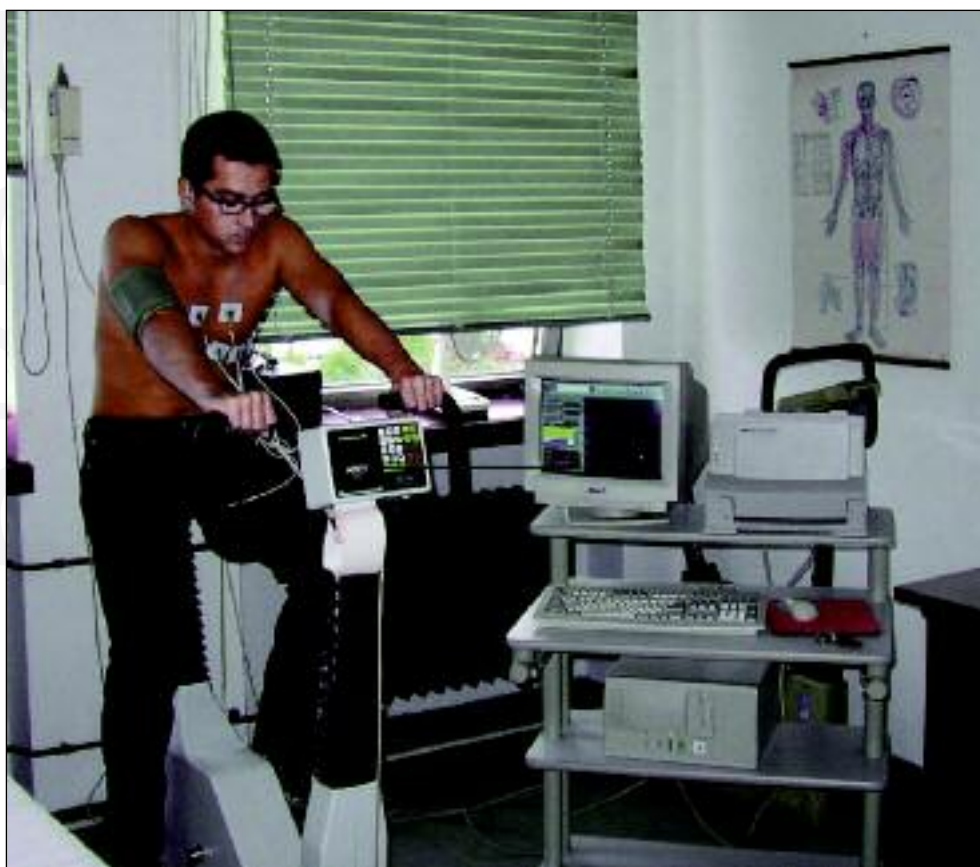

FOTO: ARCHIV FTVS

UK uspořádána mezinárodní konference o konstitování vědní disciplíny o lidském pohybu. Ve fakultní řadě časopisu *Acta Universitatis Carolinae – Gymnica* 1/1968 účastníci konference publikovali myšlenku zaměřit nové pojetí vědního oboru na konkrétní problematiku spojenou s lidským pohybem a méně na pojetí obecně pedagogické, zatížené tehdejší ideologií. V důsledku událostí po roce 1968 se však žádný ze závěrů konference nerealizoval. Vědecký výzkum se nadále podřizoval *obecné pedagogice*. Před rozdělením ČSFR v r. 1993 bylo evidováno přes 250 kandidátských a 16 doktorských disertací s touto tematikou – z nich převážná část na Univerzitě Karlově.

Po roce 1969 se nakonec podařilo prosadit termín pro užší subdisciplínu dnešní kinantropologie – *antropomotoriku* – jako jeden z oborů pro kandidátské disertace; stále ještě v rámci obecné pedagogiky a s udělováním vědeckého titulu CSc. Jednání s Akademií věd bylo úspěšné ve věci udělování tzv. malých doktorátů, kdy bylo umožněno u témat zaměřených přírodovědně udělovat titul RNDr. vedle dosavadního jediného PhDr.

Po listopadu 1989 se kinantropologie institucionalizovala mj. i tím, že byla na FTVS UK založena *Katedra základů kinantropologie*, jejímž vedoucím se stal nyníjší emeritní profesor Zdeněk Teplý. Nedlouho na to vznikla Katedra kinantropologie i na UP v Olomouci pod vedením profesora Karla Měkoty, který publikoval řadu monografií a učebnic zaměřených na užší obor antropomotoriky. Těžištěm nauky o lidském pohybu však na pedagogických fakultách zůstává vyučovací předmět *antropomotorika*. Jeho pojetí a celostátní koordinované pedagogické prosazení ve vzdělávání učitelů začalo úsilím profesora Čelíkovského a kolektivní učebnicí *Antropomotorika pro studující tělesnou výchovu*. V říjnu 1991 byla kinantropologie schválena Akreditační komisí jako obor postgraduálního doktorského studia, docentského habilitačního řízení i řízení vedoucího k udělení profesury na Univerzitě Karlově.

V současnosti lze obecně říci, že předmětem kinantropologie je lidská záměrná pohybová činnost, její struktura a funkce a její vztah k rozvoji člověka jako biopsychosociálního individua. Základní i aplikovaný výzkum se v rámci tohoto obecného určení zaměřuje především na pohybové činnosti z oblasti tělesných cvičení, rekreační a školní tělesné výchovy, tanečního pohybu, sportovních činností včetně sportu handicapovaných, různých forem pohybové rekreace, hraničně i z oblasti ergonomie a pracovních i dalších účelových sfér pohybových činností. Základní výzkum v kinantropologii studuje kreativní aspekty pohybových dovedností, průběh motorického učení, rozvoj pohybových schopností, energetické a fyziologické faktory a sociální podmínky účelových pohybových činností, ale např. také komunikativní funkci lidského pohybu atd. Aplikovaný výzkum má význam např. zdravotně preventivní nebo kompenzační.

Z celospolečenského hlediska je významná zejména orientace na zdravotní prevenci civilizačních chorob zapříčiněných obecným nedostatkem pohybu – hypokinézou. Metodologické prostředky kinantropologie se zaměřují na zjišťování vědeckých zákonitostí kvantitativní povahy či charakteru kvalitativního. Ověřuje formy těchto zákonitostí a druh jejich pravděpodobnostní povahy včetně použití metod modelování a využití matematických metod. Na jejich základě pak usiluje o vědeckou explanaci typických jevů v oblasti pohybových činností člověka a do značné míry i jejich záměrné pozitivní ovlivnění pro potřeby praxe. Kinantropologie je tedy oborem, který ve své celistvosti není suplován žádnou jinou disciplínou a který nelze redukovat na souhrn jiných vědních oborů. Její specifické postavení i všeobecný význam vyplývají mimo jiné z faktu, že realizace jakéhokoli lidského záměru či společensky přínosné aktivity je možná jedině prostřednictvím pohybové činnosti. Na druhé straně má s řadou vědních disciplín nutně mnohé hraniční souvislosti. Je tedy do určité míry interdisciplinární.

Akreditační komise v r. 1991 doporučila nečlenit kinantropologii na podobory. V praxi ovšem různá členění implicitně existovala a existují v proměnlivých formách. Obsahové a případně dynamické vydělení určitých podoborů v rámci integrálního a relativně koherentního oboru kinantropologie se pak děje v rámci přirozeného vývoje každé vědní disciplíny. To je dáno jak novými interdisciplinárními vlivy, tak i zásahy stimulovanými organizačními potřebami v řízení systému věd. V současné době je struktura akreditovaných podoborů kinantropologie v České republice členěna na tzv. směry. Z *hlediska akreditace* je kinantropologie *vědní obor* s následující specifikací: kinantropologie – směr antropomotorika; kinantropologie – směr pedagogika sportu; kinantropologie – směr psychologie sportu; kinantropologie – směr zátěžová fyziologie. V nich se pak mohou konat habilitační (docentská) a profesorská jmenovací řízení.

Jestliže ještě před zhruba deseti lety se mohlo jevit žádoucí uvádět např. seznam různých vědeckých společností anebo seznam hlavních vědeckých časopisů, které mají svým zaměřením blízko ke kinantropologii, dnes se zdá takový přehled zbytečný. Především proto, že existují už desítky impaktovaných vědeckých časopisů, v nichž vědeckí pracovníci pracující v rámci kinantropologie mohou publikovat. ■

PETR BLAHUŠ,
Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy

Zásadou kinantropologického výzkumu pohybových aktivit lze dobře identifikovat civilizační choroby.